

УДК 72.012.03 (282.247.34):392(045)

Привольнева Світлана Олексіївна¹,

старший викладач,

Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна

МАСШТАБ В КОМПОЗИЦІЇ СУЧАСНИХ СПОРУД ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОГО БІЗНЕСУ КРИМСЬКИХ ТАТАР

Анотація У статті аналізується масштаб в композиції сучасних споруд готельно-ресторанного бізнесу кримських татар.

Масштаб – один із базових композиційних засобів формування певного художнього образу об'ємно-просторової форми, зокрема екстер'єру та інтер'єру, а також створення ансамблю, установлення композиційних зв'язків будівлі з оточуючим середовищем (архітектурним або природним) та з людиною.

За допомогою масштабу досягається бажаний ступінь значущості архітектурних форм та внутрішнього простору (незалежно від фізичних розмірів споруд); підкреслюються головні елементи ансамблю (без збільшення їх фізичних об'ємів); великомасштабність деяких фонтанів посилює значущість оточуючого їх простору; твори мистецтва в інтер'єрі конкретизують масштаб внутрішнього простору; істотно впливають на масштабну характеристику споруди властивості будівельних матеріалів та конструкцій.

Ключові слова: масштаб, композиція, формоутворення, архітектурне середовище, об'єм, простір, дизайн інтер'єру, кримські татари, готельно-ресторанний бізнес.

Постановка проблеми. Кінець ХХ – початок ХХІ століття ознаменувався в Криму поверненням на батьківщину депортованих кримських татар та інтенсивним будівництвом житлових і громадських споруд. Процес гармонізації архітектурного середовища базувався на використанні та подальшому розвитку національних художніх традицій. Позитивні результати цього процесу в галузі готельно-

---

¹ © Привольнева С.О.

ресторанного бізнесу заслуговують вивчення. Здається доцільним дослідити на конкретних прикладах масштаб у формоутворенні об'ємів та простору, оскільки саме масштаб є одним з найбільш важливих і складних засобів композиції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасний дизайн архітектурного середовища, створений з урахуванням кримськотатарських художніх традицій, ще недостатньо досліджений. Є небагато публікацій у вигляді збірок [4] та окремих статей [5,6]. Вони носять описовий характер, теоретичні питання композиції в них не розглядаються. Однак без теоретичної бази важко зрозуміти методи і прийоми, які використовуються кримськотатарськими майстрами і можуть бути рекомендовані як взірцеві. В даний час теорія архітектурного масштабу достатньо розроблена [1, 2, 3], і, спираючись на неї, можливо дослідити цей, один з основних, засобів архітектурної композиції, використаний при створенні кримськотатарських споруд готельно-ресторанного бізнесу.

Мета. Необхідно охарактеризувати масштаб в композиції сучасних споруд готельно-ресторанного бізнесу кримських татар.

Основна частина. Масштаб – один із базових композиційних засобів формування певного художнього образу об'ємно-просторової форми, зокрема екстер'єру та інтер'єру, а також створення ансамблю, установалення композиційних зв'язків будівлі з оточуючим середовищем (архітектурним або природним) та з людиною.

Важливим акцентом у забудові історичної частини м.Євпаторія є кав'ярня «Кезлев к'авесі», яка розміщена на другому поверсі побудованої у 2007 р. башти Одун-базар к'апуси. Ця башта зведена на місці вежі XV ст. – вежі головних міських воріт середньовічного Кезлева, від яких дорога йшла до столиці Кримського ханства. У 1959 р. вежа була знесена. Нова башта має всього три поверхи, але домінує в забудові завдяки великому масштабу, в основі якого – крупний характер членування, візуально виявлений двома рядами вузьких вікон, схожих на бійниці, та монументальною аркою проїзду. Кладка з

великих фактурних блоків старовинного ракушняку також сприяє великомасштабності споруди.

Інтер'єр кав'ярні і стилістично, і масштабно відповідає екстер'єру завдяки певним прийомам створення досить великого масштабу внутрішнього простору кав'ярні: крупноблочна кладка стін; потужні темні балки перекриттів, що членують на великі площини вибілену стелю; вітражні вікна, які ритмічно чергуються з творами графічного мистецтва. Однак крупний масштаб не повинен пригнічувати людину, і кримськотатарські низькі меблі – диванчики (сет) і столики (софра та курсю), а також полицьки (раф) з посудом, вітражні світильники – є необхідними елементами на масштабній шкалі, які роблять масштаб простору відповідним людині.

На відміну від великого масштабу башти розташований напроти ресторан «Джеваль» має звичайний масштаб – масштаб садибного двоповерхового житлового будинку (рис. 1). Але вхідна група ресторану, розміщеного майже проти башти, вирішена в більшому, ніж будинок, масштабі: велике тричастинне членування об'єму по горизонталі з великою стрілчастою аркою входу підкреслено, як і в башті, «показчиками масштабу» – вузькими стрілчастими загатованими віконцями (рис. 2).

Рис. 1. Ресторан «Джеваль»: вхідна група та будівля ресторану у глибині двору, м. Євпаторія, 2009 р.

Рис. 2. Масштабне рішення вхідної групи ресторану «Джеваль».

Великі членування об'єму вхідної групи поєднуються з тонким моделюванням деталей: каліграфічний напис назви ресторану, невеликі керамічні вставки, ліхтарики в кованої оправі. Кладка стін з нового щільного черепашнику підкреслює монолітність об'ємів і відповідає ретельності їх моделювання. Таке рішення обумовлене необхідністю врахування сприйняття споруди як здалеку, так і зблизька.

Основні членування внутрішнього простору будівлі ресторану є більшими в порівнянні з членуванням зовнішнього об'єму. Такий підхід відповідає специфіці функціонального призначення головних приміщень – двох бенкетних зал. Вони різні за розміром, проте це не відбивається на їх масштабному вираженні. Велика зала (рис. 3) має крупну об'ємну форму – камін, в ній – кольорові панелі стін, вкритих кахлями, великий різьблений портал та різьблена стеля з темного дерева. Великомасштабність простору Малої зали збережена завдяки нерозчленованості білих стін, світлої різьбленої стелі та прийому віддзеркалення двох різьблених порталів (рис. 4).

Рис. 3. Ресторан «Джеваль»: камін у Великій бенкетній залі

Рис. 4. Ресторан «Джеваль»: Мала бенкетна зала

Будівля ресторану використовується в основному в прохолодну пору року; влітку відвідувачі розміщуються під дахами двох терас: з європейськими меблями та з традиційними кримськотатарськими. Біля кожної тераси є пристінний фонтан з питною водою – чешме. Ці так звані малі архітектурні форми мають досить великий характер членування, тобто є

великомасштабними. Але ядром просторової композиції двору є фонтан з цільної брили каменю у вигляді чаші. Його великий масштаб композиційно організовує більший архітектурний простір, розширюючи радіус візуального сприйняття простору.

Фонтани виконують різні, але важливі функції в житті кримських татар. Використовуються вони і для конкретизації оточуючого ці фонтани простору. Так, дрібномасштабні фонтани внутрішніх двориків кримськотатарських ресторанів підкреслюють камерний характер простору (рис. 5); великомасштабні, привертаючи увагу, фіксують напрямок руху і роблять простір більш масштабним (рис. 6).

Рис. 5. Дрібномасштабний фонтан в центрі внутрішнього дворику «Аліє», м. Бахчисарай, 2004р

Рис. 6. Великомасштабний фонтан «Водопад» біля тераси готельно-ресторанного комплексу ресторанного комплексу «Аліє», м. Бахчисарай, 2004р.

Третім об'єктом, що завершив формування простору в трикутнику транспортної розв'язки в Євпаторії (разом з баштою та рестораном «Джеваль»), став етноготель «Джеваль». За характером членувань її об'ємів, ця споруда була великомасштабною і могла б оскаржувати чільне місце башти в об'ємно-просторовій композиції площі (транспортна розв'язка в святкові дні використовувалася як площа) (рис. 7). Тому, на відміну від ресторану, стояло завдання не укрупнення масштабу споруди, а, навпаки, деякого його зменшення.

Для рішення цього завдання, а також відповідно до національної традиції кримськотатарського житла – розміщувати будинок в глибині садиби (в степовій і передгірській зонах), перед етноготелем була зведена ажурна галерея, яка послабила монументальність будівлі, віддалила вхід до неї, а також стилістично підтримала ажурні решітки балконних огорож (рис. 8).

В результаті лаконічні форми готелю з характерним для кримськотатарської архітектури виносом карнизу (сачак) поєднуються з легким малюнком балконів і галерей, а також з дрібним членуванням верхніх частин площин світловими отворами. Будівля етноготелю відповідає своєму місці на ієрархічній лінійці архітектурного масштабу серед споруд по кутах трикутника площі. Великомасштабна башта, яка привертає увагу своєю характерністю, залишається домінантою в просторі площі.

Рис.7. Етноготель «Джеваль», 2013 р.

Рис.8. Етноготель «Джеваль» з галереєю, 2016 р.

Номери етноготелю «Джеваль» різні за габаритними характеристиками; спільним є білий колір стін і стелі, який збільшує їх внутрішній простір. Розташування меблів компактними групами також сприяє візуальному розширенню простору.

Використання в інтер'єрі творів образотворчого, декоративно-прикладного та декоративно-ужиткового мистецтва робить номери готелю неповторними. При

розміщенні творів мистецтва в інтер'єрі враховані їх розмір, кольорова гама та крупність масштабу. В основі естетичної виразності інтер'єрів лежить вірно знайдена міра предметного наповнення простору.

Етноготель «Джеваль» побудований у степовій зоні Криму, і ландшафт в значній мірі вплинув на об'ємно-просторове рішення споруди та характеристики простору його інтер'єрів. Рельєф передгірної зони Криму вносить свою корекцію в масштабний лад сучасних кримськотатарських готелів. Прикладом тому є в м. Бахчисарайі бутик-готель (Гостьовий дім) «Бахитгуль» і міні-готель готельно-ресторанного комплексу «Аліє».

Гостьовий дім «Бахитгуль» в Бахчисарайі, побудований на схилі ущелини, має терасне розташування дворів, що є характерною особливістю житлової забудови передгір'я. У будівлі більший масштаб, ніж звичайний масштаб житлового будинку. Укрупнюють фасад згруповані попарно віконні прорізи. З рядової забудови готель виділяє також характерний рисунок дахів, який нагадує рішення покриттів ханського палацу (рис. 9).

Рис.9. Гостьовий дім «Бахитгуль», м. Бахчисарай, 2003 р.

Рис.10. Тераса бутик – готелю «Бахитгуль» м. Бахчисарай, 2018 р.

Масштаб інтер'єрів Гостьового будинку камерний, оскільки їх концепція – це прийом гостей в сучасній кримськотатарській сім'ї, і інтер'єри номерів – гостьових кімнат – виконані у різних стилях. Загальна кімната з камином, яка

використовується як обіденна зала, досить насичена предметами побуту і декором. Предметне наповнення терас відповідає об'єму їх просторів (рис. 10).

Об'ємно-просторова композиція міні-готелю готельно-ресторанного комплексу «Аліє» в Бахчисарай також базується на використанні традицій народної кримськотатарської архітектури (галерея уздовж фасаду і сачак). Однак використання не традиційного дерева, а бетонних конструкцій з широким кроком опор могло зробити будівлю великомасштабною спорудою, і тільки завдяки легким огороженням галереї великомасштабність членувань галереї не є так яскраво вираженою, архітектурний масштаб споруди відповідає оточенню та людині (рис.11).

Рис.11. Міні-готель готельно-ресторанного комплексу «Аліє». м. Бахчисарай, 2011р

Рис.12. Номер в міні-готелі готельно-ресторанного комплексу «Аліє»

Внутрішній простір номерів не великий, не перевантажений декором і є прикладом сучасного інтер'єру з використанням творів мистецтва, присвячених забудові середньовічної столиці Кримського ханства (рис.12).

Висновки. Вірно знайдене положення архітектурних споруд готельно-ресторанного бізнесу на масштабній шкалі визначило їх художній образ, зробило їх відповідними людині, тобто масштабними, при цьому відповідними масштабу архітектурного ансамбля та природного оточення.

Аналіз екстер'єру та інтер'єру сучасних кримськотатарських споруд готельно-ресторанного бізнесу

виявив величезні можливості масштабу як засобу композиції. За допомогою масштабу:

– досягається бажаний ступінь значущості архітектурних форм та внутрішнього простору (незалежно від фізичних розмірів споруд);

– підкреслюються головні елементи ансамблю (без збільшення їх фізичних об'ємів);

– великомасштабність деяких фонтанів посилює значущість оточуючого їх простору;

– твори мистецтва в інтер'єрі конкретизують масштаб внутрішнього простору;

– істотно впливають на масштабну характеристику споруди властивості будівельних матеріалів та конструкцій.

Перспективи досліджень: створення концептуальної моделі формоутворення простору сучасного кримськотатарського інтер'єру.

Література

1. *Иконников А., Степанов Г.* Основы архитектурной композиции. – М.: Искусство, 1971. – 224 с.

2. *Кириллова Л.И.* Масштабность в архитектуре. – М.: Гос. изд-во лит-ры по строительству, архитектуре и строит. материалам, 1961. – 189 с.

3. *Олійник О.П.* Основы дизайну інтер'єру : навч. посіб. / О.П.Олійник, Л.Р.Гнатюк, В.Г.Чернявський. – К.: НАУ, 2011. – 228с.

4. *Черкезова Э.* В поисках утраченной гармонии. – Акъмесджит: «Тарпан», 2009. – 205 с.

5. Интерьер жилища крымских татар. URL: <http://cidct.org.ua/interer-zhilishha-kryimskih-tatar/> Центр крымских татар. 2002.

6. Крымскотатарский интерьер в эпоху глобализации URL: <https://www.rustemskibin.com/?p=2342>

References

1. *Ykonnykov A., Stepanov H.* Osnovy arkhytekturnoi kompozitsyy. – М.: Yskusstvo, 1971. – 224 s.

2. *Kyryllova L.Y.* Masshtabnost v arkhytekture. – М.: Hos. yzd-vo lyt-ry po stroytelstvu, arkhytekture y stroyt. materyalam, 1961. – 189 s.

3. *Oliinyk O.P. Osnovy dyzainu inter'eru : navch. posib. / O.P.Oliinyk, L.R.Hnatiuk, V.H.Cherniavskiy. – K.: NAU, 2011. – 228s.*
4. *Cherkezova Э. V poyskakh utrachennoi harmony. – Ak'mesdzhyt: «Tarpan», 2009. – 205 s.*
5. *Inter'er zhylyshcha krymskykh tatar. URL: <http://cidct.org.ua/interer-zhilishha-kryimskih-tatar/> Tsentr krymskykh tatar. 2002.*
6. *Krymskotatarskyi inter'er v epokhu hlobalyzatsyy URL: <https://www.rustemskibin.com/?p=2342>*

Аннотация

Привольнева С.А. Масштаб в композиции современных сооружений гостинично-ресторанного бизнеса крымских татар.

В статье анализируется масштаб в композиции современных сооружений гостинично-ресторанного бизнеса крымских татар.

Масштаб – один из базовых композиционных средств формирования определенного художественного образа объемно-пространственной формы, в частности, экстерьера и интерьера, а также создания ансамбля, установления композиционных связей здания с окружающей средой (архитектурной или природной) и с человеком .

С помощью масштаба достигается желаемая степень значимости архитектурных форм и внутреннего пространства (независимо от физических размеров сооружений); подчеркиваются главные элементы ансамбля (без увеличения их физических объемов); великомасштабность некоторых фонтанов усиливает значимость окружающего их пространства; произведения искусства в интерьере конкретизируют масштаб внутреннего пространства; существенно влияют на масштабную характеристику сооружения свойства строительных материалов и конструкций.

Ключевые слова: масштаб, композиция, формообразование, архитектурная среда, объем, пространство, дизайн интерьера, крымские татары, гостинично-ресторанный бизнес.

Abstract

Privolneva S.O. The scale of the modern buildings of the hotel and restaurant business of the Crimean Tatars. The article analyzes the scale in the composition of modern buildings of the hotel and restaurant business of the Crimean Tatars.

Scale is one of the basic compositional means of forming a certain artistic image of a space-spatial form, in particular, the exterior and interior, as well as creating an ensemble, establishing the compositional links of a building with the environment (architectural or natural) and with man.

The use of architectural scale in the composition of modern buildings of the hotel and restaurant business of the Crimean Tatars allowed to achieve the desired degree of significance of architectural forms and interior space (regardless of the physical size of buildings), to emphasize the main elements (without increasing their physical volumes).

An important component of the scale characteristics of the Muslim interior and exterior are fountains. The large volume of some fountains has increased the importance of the surrounding space; small-scale fountains accentuated small spaces.

The study of the meaning of easel and decorative art for the formation of interior space has allowed to assert that they also affect the large-scale characteristics of the interior.

To a large extent, the properties of building materials (limestone of various densities) and the imitation of old wooden structures also affect the scale characteristics of the building.

The exact scale of the architectural structures of the hotel and restaurant business determined their artistic image, made them suitable for a person, with an appropriate scale of the architectural ensemble and natural environment.

Keywords: scale, composition, shaping, architectural environment, volume, space, interior design, Crimean Tatars, hotel and restaurant business.

Стаття надійшла в редакцію 01.03.2018 р.

Стаття прийнята до друку 11.03.2018